च तनुर्या ते स सर्वं भक्षयिष्यति । यथा सूर्य्यांशुभिः स्पृष्टं सर्वं शुचि विभाव्यते । तथा त्वदर्चिर्भिर्दग्धं सर्वं शुचि भविष्यति । त्वमग्ने ! परमं तेजः स्वप्रभावाद्विनिर्गतम् । स्वतेजसैव तं शापं कुरु सत्यमुपेर्विभो ! । देवानां चात्मनो भागं गृहाण त्वं सुखे कृतम्" । कव्याच्छब्ददर्शिते शत० ब्रा० वाक्येन ऋग्वेदवाक्येन च तस्य कर्म्मादावपसारणसङ्क्रम् । "कव्यादमग्निं प्रहिणोमि दूरं यमराज्ञो गच्छतु रिप्रवाहः । इहैवायमितरो जातवेदा देवेभ्योहव्यं वहतु प्रजानन्" ऋ०१०,१६,९,भा०

"आहिताग्निमरणे एतदादिके द्वे ऋचौ औपासनोद्वासने विनियुक्ते तत्र प्रथमायाः पूर्व्वार्द्धेन दक्षिणस्यां दिशि चतुर्व्यवधादायौपासनाग्निं निरस्यति उत्तरे शान्तिकर्म्मार्थमादत्ते । "कव्यादं कव्यमामिषं तदत्तीति तीव्रमग्निं दूरं विप्रकृष्टे देशे प्रहिणोमि प्रगमयामि । रिप्रं पापं तस्य वोढा सोऽग्निः यमराज्ञो यमो राजा येषां तान् यमराजकान् प्रदेशान् गच्छतु प्राप्नोतु अथ शान्तिकर्म्मार्थमुपासने इतरः कव्यादादन्यो जातवेदा अग्निरिहैव देशे देवेभ्यो देवार्थं हव्यं वहतु" भाष्ये दक्षिणपश्चिमदेशे तस्याग्नेः प्रक्षेपणोक्तेः । ४मांसभक्षके मृगभेदे "बलं निपतितं पुरुषं कव्यादा नाम हरवस्तं कव्येण घातयन्ति" भाग० ५,२६,१५, ।

कव्यादाश्च व्याघ्रयक्षतद्योनिप्राप्तिश्च अभक्ष्यभक्षणपापात् भवतीति मनुनोक्तं "हिंस्रा भवन्ति कव्यादाः क्षमयोऽभक्ष्यभक्षणात्" कव्यादा व्याघ्रादयः कुल्लू० कव्यादिनुप्रभृतयोऽप्यत्र स्त्रियां ङीप् ।

क्रथि नामधातुः क्षयं करोति णिच् अतोरः । क्रथयति ते अचक्रथत् त । क्त क्रथितः । "क्रथितं शरीरमशरीरशरैः" माघः । क्रथितं क्षयीकृतम् ।

क्रथिमन् पु० क्रथस्य भावः दृढा०इमनिच् अतोरः । काव्ये "सम्भ्रुवां क्रथिमशालिनि मध्ये" माघः ।

क्रथिष्ठ त्रि० अतिशयेन क्रथः इष्ठन् अतोरः । अतिशय क्रथे । ईयसुन् । क्रथीयस् तत्रार्थे त्रि० । स्त्रियां ङीप् ।

क्रा त्रि० कृञ्-विट् मस्यात् । क्रान्तरि उदधिक्राः ।

क्राकचिक त्रि० क्रकचः करपत्रं तत्क्रियया जीवति ठक् । करपत्रक्रियोपजीविनि (करांति) । "माथुरकाः क्राकचिकाः वेणकारश्चकास्तथा" रामा०अयोध्याकाण्डे ८३अ०

क्राथ पु० क्रथदेशानां राजा अण् । १राक्षसावतारे दक्षिणापथेश्वरे नृपभेदे "यस्तु सुबुधे यस्तु सिंहिकार्केन्दु मर्द्दनम् । स क्राथ इति विख्यातो नभूय मनुजाधिपः" भा० आ० ६७अ० । "तमन्वयुर्द्दाशार्णा दक्षिणापथवासिनः । क्राथोऽंशुमान् शुभर्मा च वेणुदारिश्च वीर्य्यवान्" हरिवं० ११८अ० । २रामसेनापतिवानरभेदे च "नलनीलाङ्गदक्राथमैन्दद्विविदपालिता । ययौ सुमहती सेना राघवस्यार्थसिद्धये" भा० व० २८३अ० । ३नागभेदे "ह्लादः क्राथः शितिकण्ठोग्रतेजास्तथा नागौ चक्रमन्दातिचण्डौ" भा० मौ० ४अ० । क्रथ-भावे घञ् । ४मारणे पु० हेम०

क्रान्त पु०स्त्री क्रम-कर्त्तरि क्त । १घोटके स्त्रियां जातित्वेऽपि संयोगोपधत्वात् टाप् । कर्म्मणि-क्त । २आक्रान्ते ३आरूढे च त्रि० "क्रान्तं रुचा काञ्चनवप्रभाजा" माघः "अश्वक्रान्ते ! "रथक्रान्ते ! विष्णुक्रान्ते ! वसुन्धरे !" स्नानमन्त्रः । ४पादेन्द्रिये न० । "मनसीन्दुं दिशः श्रोत्रे क्रान्ते विष्णुं बले हरम्" मनुः "क्रान्ते पादेन्द्रिये" कुल्लू० । भावे-क्त । ५क्रमणे न० । "क्तादभिहितो भावोद्रव्यवत् प्रकाशते" इत्युक्तेः ६क्रमणकर्म्मणि न० "विष्णोः क्रान्तमसीतीमे लोकाः विष्णोर्विक्रमणं विष्णोर्विक्रान्तं विष्णोः क्रान्तम्" शत० ब्रा० ५।४।२।६। कर्त्तरि क्त । ७वृहत्यां स्त्री राजनि० ८व्यतीते त्रि०क्रान्तदर्शी

क्रान्तदर्शिन् त्रि०क्रान्तमस्यङ्गाद्वेन्द्रियविषयामतिक्रान्तं वस्तु भूतादि सर्व्ववस्तु द्रष्टुं शीलमस्य दृश-णिनि । १व्यतीतादिवस्तुद्रष्टरि २सर्व्वज्ञे ब्रह्मणि न०कविशब्दे १८२१पृ०दृश्यम् ।

क्रान्ति स्त्री० क्रम-भावे क्तिन् ।१पादविक्षेपे २गतौ च हेम० अयनशब्दे २२९पृ०दर्शिते ज्योतिषप्रसिद्धे अयनशब्दार्थे-तत्रानुक्रमणिकं सू० सि० रङ्गनाथाभ्यां दर्शितं यथा "मतु शोधे हृते द्वादशराशीनां सत्त्वादन्यथा चक्रकलाल्पपत्तेरित्यतैकदृत्ताभावात् कथं राश्यङ्कनं ?राशिविभागानुपपत्तिश्च व्यत्यस्तभागस्याकाशात्मकत्वादित्यतो वृत्तकथनच्छलेन पूर्व्वोक्तं स्पष्टयन् सूर्य्यस्तद्वृत्ते भगणभोगं करोतीत्याह" रङ्गः । "अयनादयनं चैव कला तिथ्यक् तथाऽपरा । क्रान्तिसञ्ज्ञा तथा सूर्य्यः षष्ठा पर्य्येति भाषयन्" सू०सि० । "अयनस्यानमारभ्यायनं परिवर्त्तनं तदयनस्यानपर्यन्तम् । चकार आरम्भसमाप्त्योर्भिन्नायनस्याननिरासार्थकः । अपरा गोले आधारवृत्तप्रमाणा वृत्तरूपा कला तथा राश्यङ्कमार्गेण । एवकारोऽन्यमार्गव्यवच्छेदार्थकः । तिर्यक् उक्तवृत्तानुसारविलक्षणानुसारा क्रान्तिसञ्ज्ञा क्रमण क्रान्तिः यद्भगमनभोगस्तानार्थं वृत्तं तत्सम्बन्धोपकल्पितम् । अयनविषुवद्द्वयबद्धं क्रान्तिवृत्तं द्वादशराश्य-